

AYATEKLA KİLİSESİNDEN ÇIKARILAN İSKELETİN TETKİKİ

Dr. Refakat ÇİNER

A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Paleoantropoloji Kürsüsü Asistanı

Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün teklifi üzerine İçel ilinin Silifke ilçesindeki Ayatekla Bazilikasında çıkan iskeletin tetkiki için 1964 Ekim ayında Mersin'e gittim. Oradan Mersin Millî Eğitim Müdür Muavini Bay Baki Dereli, Mersin Millî Eğitim Müfettişlerinden Bay Mehmet Suyolcu ve Millî Eğitim Müdürlüğü şoförü Bay İbrahim Canatan ile birlikte¹ Silifke'nin 3 kilometre güneyinde bulunan ve halk arasında "Meryemlik" diye bilinen² Ayatekla Bazilikası'na³ giderek, Ayatekla'nın bekçisi Bay Yusuf Özel'i bulup Ayatekla yeraltı kilisesinin⁴ kapısını açtırdık. Kilisenin içi karanlık olduğundan, Silifke Kaymakamlığı tarafından kilisenin girizgâhında bulunan lâmbayı yakarak iskeletin bulunduğu tarafa doğru giderken, sağda yerden bir metre kadar yükseklikte bir seki üzerinde hafriyat yapılmış olduğunu ve bu seki'nin uzun duvarı ile kısa duvarının birleştiği sağ köşesinde takriben (0.80 X 1.50 X 0.60) metre eb'adında mezar şeklini andıran bir toprak yığını bulunduğunu gördük⁵. Bu toprak yığını üzerinde mezar kapağı vazifesini gören taşlar duvara tesbit edilmiş hissini veriyordu. İskeletin ayak ucundan bir hayli

1 Ayatekla Bazilikası'ndaki iskeleti gidip yerinde görebilmem için tavassut ve müsaade eden Millî Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığına ve yine iskeleti yerinden çıkarıp tetkik için Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Paleoantropoloji laboratuvarına getirinceye kadar tavassut ve yardımlarını esirgemeyen İçel Vilâyet ve Millî Eğitim Müdürlüğü mensuplarına burada teşekkürlerimi arz ederim.

2 Herzfeld-Guyer "Meriamlık, Saint Thekla hac yerinin ismidir ve eski Silifke'nin 3 mil kuzeyinde bulunmaktadır" demektedirler. bak. Herzfeld, E. und Guyer, S. 1930: Meriamlık und Korykos. Monumenta Asiae Minoris Antiquae. Vol. II, s. 9-89.

3 Herzfeld - Guyer'e göre; "Yeraltındaki mağara, bazilika tarihte yalnız san'at bakımından değil aynı zamanda din ve kilise bakımından da önemlidir. Dünyada kefarete ödeme yeri ve âlemşümül sanatoryum'un merkezi olan ve mukaddes hac yeri olarak saygı duyulan bazilikada büyük azizenin hayatının son yıllarını geçirdiğine inanılmaktadır." Bak. Herzfeld, E.-Guyer, S. 1930.S.9.

4 Herzfeld-Guyer'e göre; "Meriamlıkta Saint Thekla Kilisesi, yeraltındaki mağara içinde inşa edilmiş ilk tapınak olmalıydı. Yine bu bina IV. asırda veya III. asrın sonlarında inşa edilmiş olmalıdır. Kilisedeki kalıntılar M.S. 460-470 tarihlerine aittir." Bak. Herzfeld, E. und Guyer, S. 1930, s. 10.

5 İskeletin gömülü olduğu yerde doğru dürüst bir mezar şekli tesbit edilemedi, iskeletin altına ve üstüne altıgen, üçgen şekilli mermer parçaları, irili ufaklı taşlar ve topraklar rastgele konulmuştu.

toprak kazılmış ve bu arada iskeletin ayak kemikleri de kaybolmuştu. Duvara tesbit edilmiş gibi görünen taşlarla toprak yığını arasındaki aralıktan, kafatasının bir kısmı görünüyordu⁶. İskeletin üzerindeki taş ve topraklar temizlendiği zaman, iskeletin sırt üstü uzatılarak elleri baş hizasında gömülmüş olduğu tespit edildi. Daha sonra iskeleti yerinden çıkarıp, iskeletin bulunduğu köşeyi kazarken, iskeletin başucuna rastlayan köşede bir madeni çubuk bulundu⁷. İskeletle birlikte madeni çubuğu da Mersine getirdik. Mersin'de iskeleti temizledikten sonra, tetkik edip tekrar Mersin Millî Eğitim Müdürlüğüne iade etmek üzere ambalaj yapıp Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Paleoantropoloji Laboratuvarına getirdim.

Ayatekla Bazilikası'ndan çıkarılan iskelete ait elimizdeki kısımlar; kafatası parçaları, bazıları eksik ve kırık omurlar ve kaburgalar, biri tam biri noksan iki scapula, iki clavícula, iki hümerus, iki radius, natamam iki ulna, sağ ele ait bazı metacarpus ve phalanx'lar, iki kalça kemiği ve bir sacrum, iki femur, iki tibia, iki fibula, iki calcaneus, bir talus, bir os cuboid, I., II., III. cuneiform'lar bazı metatarsus ve phalanges digitorum pedis'ler dir. Resim. 1-7.

YAŞ VE CİNS

Bu ferдин kafatasında bütün dikişler (sutura coronalis, sutura sagittalis, sutura lamdoidea, sutura parietotemporalis) iç yüzde (endocranial) ve dış yüzde (ectocranial) açıktır. Üçüncü büyükazı dişleri (molar) çıkmamış olup, uzun kemiklerin hemen hepsinde epiphysis'ler kaynaşmamıştır. Böylece bu iskelet 16-17 yaşlarında bir ferde aittir.

Kafatasının nisbeten hafif ve kafa kemiklerinin ince oluşu ilk bakışta bu iskeletin dişi bir ferde ait olabileceği intibasını veriyor ise de, alt çene, pelvis ve uzun kemiklerin morfolojik ve biometrik özellikleri burada, henüz gelişme çağında olan bir erkek ferдин bahis konusu olduğunu göstermektedir⁸.

KAFATASI

Squama frontalis'in büyük kısmı ile arcus superciliaris'lerin pek az kısımları muhafaza edilmiş olan os frontale, bir tek parçadan ibarettir. Sağ duvar

6 Ayatekla bekçisi Bay Yusuf Özel'in ifadesine göre; "İstanbul'dan gelen bir arkeolog, kafatasını çıkarmak isterken kafatası parçalanmıştır." Halihazırda kafatası ve yüz'den birçok parça eksiktir.

7 Ayatekla Kilisesinde iskeletle birlikte bulunan madeni çubuk, Arkeolog İnci Bayburtluoğlu tarafından tetkik edilmiş ve Bayan Bayburtluoğlu raporunda, bu çubuğun "Geç Antik Çağlara ait bronz bir el terazisi kulpu" olduğunu bildirmiştir.

8 Bu duruma göre, Ayatekla Kilisesi'nden çıkan iskelet, Azize Thekla'ya ait değildir. Kanaatimce, kilise içinde hafriyat yapılacak kısımlar çoktur. Binaenileyh hafriyat ilerledikçe çıkacak iskeletler arasında Ayatekla'ya ait olanın da çıkabileceği kuvvetle muhtemeldir.

kemiği (os parietale), üç parçanın yapıştırılmasıyla elde edilmiş olup, margo squa- malis ve margo frontalls'in meydana getirdikleri angulus sphenoidus ve ona yakın yerler kopmuş kayıptır. Sol duvar kemiği (os parietale), iki parçanın yapış- tırılmasıyla elde edilmiş olup, duvar tümseğinin (tubera parietalla) bir kısmı ile margo frontalls'in alt 1/3 ü ve margo occipitalis'in alt 1/3 üne yakın kısmı ka- yıptır.

Dört parçanın yapıştırılmasıyla elde edilen sağ şakak kemiğinde (os tempo- rale), squama temporalls'in processus zygomaticus'u, processus styloides'i ile margo parietal, margo sphenoidus kısımlarından parçalar eksiktir. Os occipitale'e ait elimizde, pars basillaris ve pars lateralls'leriyle squama occipitalis'in sol taraf alt kısmı noksan, bir parça mevcuttur.

Çok yuvarlak olan kafatası, Garson'un⁹ tasnifine göre ultrabrachykran ka- tegoriye girmektedir. (Tablo I). Porion-bregma yüksekliği-uzunluk endisi hyp- sikran guruptadır, yani kafa, uzunluğuna nisbetle yüksektir. Bu kafatasında sol du- var kemiğinin ortalama kalınlığı 4 mm. dir.

Bu ferдин Pearson'un¹⁰ $359.34 + 0.000365 X$ uzunluk X genişlik X porion- bregma yüksekliği formülü ile hesaplanan kafa kapasitesi 1284.68 santimetre küp'tür. Broca'nın¹¹ erkekler için verdiği tasnife göre, kafa kapasitesi küçüktür.

Kafatasının norma verticalis'teki biçimi rhomboides'dir. Alında metopic dikiş (sutura metopica) tamamen kapanmıştır. Alın tümsekleri (tubera frontalla) orta derecede inkişaf etmiştir. Frontale'in sağ tarafından linea temporalis'ten bir kısım muhafaza edilmiştir. Alın dikçe olup, glabella ve kaş kavisleri (arcus su- perciliaris) orataya yakın bir inkişaf göstermektedir. Parietale'lerde duvar tüm- sekleri (tubera parietalla) barizdir. Sol duvar kemiğinde coronal dikişe yakın yerde ve sagittal dikişin 2 santimetre solunda bir çukurluk mevcuttur¹². Kafaya sağ yandan (norma laterale) bakılınca, pterion'un H harfi şeklini andırdığı mü- şahede edilmektedir. Fossa mandibularis az derindir. Dış kulak deliği (porus acusticus externus) beyzi'dir. Linea temporalis barizdir. Spina supra meatus or- ta derecede inkişaf etmiş olup, mememsi çıkıntı (processus mastoideus) küçüktür.

Kafatasına norma occipitale'den bakılınca, sutura sagittalis üzerinde hafif bir çukurluk görülmektedir. Squama occipitalis bombemsi olup, bunun üzerin- deki protüberantia occipitalis externa, crista occipitalis externa ve linea plani nuchalis'lerin zayıf olduğu müşahede edilmiştir. Sutura coronalis ve sutura sa- gittalis üzerinde hiçbir worm kemiği (ossa suturaraum) görülmemektedir. Yalnız asterion'un biraz üstünde sutura lamdoidea'da sağ tarfta 6 ve sol tarfta 3 worm kemiği mevcuttur.

9 Martin-Saller. 1957: Lehrbuch Der Anthropologie. cilt I, s. 488.

10 Martin-Saller,. 1957, cilt I, s. 473.

11 Martin-Saller. 1957, cilt I, s. 470.

12 Parietale'deki çukurluğun, ferдин ölümünden evvel bir kaza neticesinde kemiğin ezil- mesinden meydana gelmiş olması kuvvetle muhtemeldir.

Üst çeneye ait elimizde altı parçacığın yapıştırılmasıyla elde edilen, processus alveolaris'in sağ ve sol yarısından pek az kısım ihtiva eden, bir parça vardır. Bu parça üzerinde ölçü alınamamıştır. Üzerinde spina nasalis anterior'u muhafaza edilmiş olan bu üst çene parçasının sağ yarısında, bir birinci küçük azı (pre-molar) ve sol yarısında da birinci, ikinci premolarlarla, birinci büyük azı dişi (molar) muhafaza edilmiş olup diğer dişler kayıptır. Üst çene diş ölçüleri için bak. Tablo. II.

Alt çenenin sağ yarısı sağlam ve tamdır. Sol yarısında da ikinci molar hizasına kadar corpus mandibulae mevcut olup, corpus mandibulae'nin geri kalan kısmı ile sol ramus mandibulae kayıptır. Alt çene ölçüleri için bak. Tablo. III.

Alt çeneye yandan bakıldığı zaman protuberantia mentalis'in positif bir çıkıntı teşkil ettiği görülmektedir. Foramen mentale her iki tarafta birer tane olup, sağ tarafta birinci ve ikinci premolare arasına tekabül eden alt kısımda, sol tarafta ise ikinci premolare hizasında altta bulunmaktadır. Alt çene sağ kolu üzerinde tuberositates massetericae zayıftır. Alt çenenin iç yüzünde spina musculi geniohyoidei ve spina musculi genioglossi ve fossa musculi biventrıs orta derecede inkişaf göstermektedir.

Alt çene sağ yarısında bir köpek dişi (canin) ve birinci, ikinci büyük azı dişleri (molar) mevcut olup diğerleri kayıptır. Sol yarısında bir köpek dişi (canin), birinci ve ikinci küçük azı dişleri (premolare) ve birinci, ikinci büyük azı dişleri (molar) mevcuttur. Kesici dişler kayıptır. Alt çenenin sağlam olan sağ yarısında üçüncü molar'a ait yer mevcut değildir. Diş ölçüleri için bak. Tablo. IV.

POSTCRANIAL İSKELET

Bu ferden sağ ve sol clavicula'larında laterale epiphysis'ler açıktır Clavicula ölçüleri için bak. Tablo. V.

Sağ scapula sağlamdır. Sol scapula'da spina scapulae'nin acromion kısmı ile processus coracoides'in bir kısmı kayıptır. Keza aynı scapula'da fossa infraspınam'dan ve cavitas glenoides'ten de parçalar noksanıdır. Scapula endisi (Tablo. VI), Martin'in dünya kavimleri için verdiği endislerin üstündedir¹³. İnfraspınal endis, Livon'un Mısırlı erkekler için verdiği¹⁴ (93.3) endise yakındır.

Sağ ve sol hümerus sağlam olup, epiphysis'ler kaynaşmamıştır. Sol hümerus sağ hümerus'tan biraz uzundur. Hümerus ölçüleri için bak. Tablo. VII. Sağ ulna sağlam olup, sol ulna'dan parçalar eksiktir. Sol radius sağ'dan uzundur. Sağ ulna uzunluğu, Martin'in Badenliler için verdiği¹⁵ uzunluğa (257.5) yakındır. Ulna ve radius ölçüleri için bak. Tablo. VIII, IX.

13 Marin-Saller. 1957, cilt II, s. 1037.

14 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1037.

15 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1054.

Sağ el ikinci parmak metacarpi uzunluğu, Avrupalı erkeklerinkinin fevkinde olup, üçüncü ve dördüncü parmak ossa metacarpi uzunlukları Avrupalı erkeklerinkinin dunundadır¹⁶. (Tablo X.). Sağ ele ait phalanges prima, birinci parmak hariç, diğer parmaklarda Avrupalı erkeklerinkinden uzundur. Phalanges secunda' lar da dördüncü parmağın istisnasıyla yine Avrupalı erkeklerinkinden uzundur¹⁷. (Tablo. XI).

Pelvis'te crista iliaca'lar kaynaşmamıştır. Sağ tarafta crista iliaca'nın orta kısmı ve ventral nihayeti kopmuş kayıptır. Pelvis'in yükseklik-genişlik endisi Martin'in Ateşadalı erkekler için verdiği (130.6) endisin hemen aynı olup, genişlik-yükseklik endisi Ateşadalı erkeklerinkine (77.0) yakındır¹⁸. Pelvis ölçüleri için bak. Tablo. XII. Sacrum uzunluk-genişlik endisi (89.83) platypellisch guruptadır, yani uzunluğa nisbetle genişlik fazladır. Sakrum uzunluk-genişlik endisi, Martin'in Zenci erkekleri için verdiği endisin (89.5) birazcık fevkindedir¹⁹. Tablo XIII.

Sağ ve sol femür'de caput-femori'ler kaynaşmış olup, epicondyle'ler açıktır. Üçüncü trochanter (trochanter tertius) sağ femür'de bariz, sol femür'de hafif olup, her iki femür'de de crista ve fossa hypotrochanterica mevcuttur. Femür kurbürü ortadır. Sağ femür platymer, sol femür eurymer gurupta olup, (sağ+sol) ortalaması 84.37 platymer guruba girmektedir²⁰. (Tablo. XIV). Kuvvet endisi Çin erkeklerinkine (11.7) yakın olan femür'lerde²¹ linea aspera iyi gelişmiş olup, plaster endisi ortalaması (sağ+sol), Bello'nun (115.5 Rivet) Yenikallforniyalılar için verdiği endise²² (107.4) yaklaşmaktadır.

Sağ ve sol tibia'da alt epiphysis'ler tamamen, üst epiphysis'ler kısmen kaynaşmıştır. Tibia retroversionu pek hafif olup, çömelme fasetleri barizdir. Tibia uzunluk-kalınlık endisi ortalaması (sağ+sol), Yanikallforniyalı erkeklerinkinin (20.4) aynıdır²³. Cnemic endis ortalaması (sağ+sol), euryknem gurupta olup, Lehmann-Nitsche'nin Schwaben Alamannen erkekleri için verdikleri endisin (71.6) birazcık fevkindedir²⁴. Fibula'larda alt epiphysis'ler tamamen açıktır. Tibia ve fibula ölçüleri için bak. Tablo. XV, XVI.

Ayatekla Kilisesi iskeletinde calcaneus uzundur. Bu kemikte uzunluk-geişlik ve uzunluk-yükseklik endisleri Bostancı'nın Gordion Roma Halkı için verdiği

16 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1060.

17 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1060.

18 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1070.

19 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1072.

20 Martin-Saller. 1957, cilt I, s. 569

21 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1080.

22 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1081.

23 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1102.

24 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1104.

25 Bostancı, E.Y. 1959: Anadolu'da Gordion Roma Devri Halkı Astragalus ve Calcaneus' larının Biometrik ve Morfolojik Tetkiki ile Ontojenetik ve Filojenetik Münasebetleri Üzerine Bir Araştırma. A Biometrical and Morphological Research on the Astragalus and Calcaneus of the Roman People of Gordion in Anatolia. D.T.C. Fakültesi Dergisi, cilt XVII, S. 1-2, s. 82.

endislerin²⁵ ve Martin'in bugünkü insan için verdiği bütün ortalamaların²⁶ fevkindedir. Sustentaculum tali endisi, Martin'in verdiği bütün ortalamalardan küçüktür, yani mütekâmildir²⁷. Talus'un genişlik-uzunluk endisi Martin'in Zenciler için verdiği endisin (84.7) dununda olup,²⁸ Bostancı'nın Gordion Roma Halkı erkekleri için verdiği (sol) endis ortalamasına (82.67) müsavidir²⁹. Troglea-talus genişlik endisi, Martin'in Japonlar için verdiği endisin (74.5) aynıdır³⁰. Calcaneus ve talus ölçüleri için bak. Tablo. XVII, XVIII.

Os naviculare pedis'in şekli Japonlarınkine benzemektedir³¹. Bu kemiğin kalınlık endisi Avrupalılarınkinden çok küçük olup, Hylobat'larınkinin birazcık üstündedir (Tablo. XIX), yani iptidaî bir durum arzetrektedir³². Os cuboid pedis ve ossa cuneiform I,II,HI'e ait ölçüler Tablo.XX,XXI,XXII. de gösterilmiştir. Bu ferдин birinci ve beşinci metatarsus'ları Avrupalı erkeklerinkinden uzundur³³ (Tablo. XXIII). İkinci, dördüncü ve beşinci parmaklarda phalanx prima'larda Avrupalı erkeklerinkinden uzundur³⁴ (Tablo. XXIV).

BOY

Ayateklâ Kilisesinden çıkarılan iskeletin uzun kemiklerinden Pearson³⁵ formülü ile hesaplanan boy ortalaması 167.49 santimetre olup (Tablo XXV), erkekler için kabuledilen orta boy gurubuna girmektedir. Keza, bu ferдин boy'u Deniker'in Hollanda erkekleri için verdiği boy'a (167.5) eşittir³⁶.

KEMİKLERİN NİSBETLERİ

Clavico-hümeral endisin küçük oluşu (Tablo. XXVI), bu ferдин nisbeten dar omuz'a sahip olduğunu göstermektedir.

Maksimum pelvis genişliğini, femur, femur + tibia ve clavícula (biclavícula mesafe) uzunluklarının yüzdesi olarak ifade eden endisler Öküzini iskeletinkilerden küçüktür³⁷.

26 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1114.

27 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1119.

28 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1116.

29 Bostancı, E.Y. 1959, s. 76.

30 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1116.

31 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1124.

32 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1124.

33 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1125.

34 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 1125.

35 Martin-Saller. 1957, cilt I s. 595.

36 Martin-Saller. 1957, cilt II, s. 782.

37 Şeryürek, M.S. 1958: Antalya Vilâyetinde Öküzini'nde Bulunan Bir İnsan İskeletinin Tetkiki. A Study of A Human Skeleton Found in Öküzini in the Province of Antalya. Belleten, cilt XXII, S. 88, s.490.

Hümero-radial endis³⁸ ve Femoro-tibial endis³⁹ Avrupalılarınkine yakındır.

Hümerus-radius uzunluğunu, femur + tibia uzunluğunun yüzdesi olarak ifade eden intermembral endis, Avrupalılarınkinden yüksek olup, Salado-İndienleri'ninkine yaklaşmaktadır⁴⁰, yani kollar bacağa nazaran uzundur.

NETİCE

Ayateklâ Kilisesinden çıkarılan iskelette büyüme henüz tamamlanmamıştır. Halihazırda bu iskelet, Alpine tipin gösterdiği morfolojik karakterleri taşımaktadır. Kafa çok yuvarlak olup, alın dikçe ve kaş kemerlerinin inkişafı ortadır.

SUMMARY and CONCLUSION

I examined the human skeleton, which was found in Saint Thekla underground church¹ at the 3 kilometers south of Silifke in the province of İçel, during the trip I made in October 1964. I brought the skeleton to Ankara and after completing my studies I returned it to Silifke.

This skeleton represented by a broken calvaria, fragments of upper and lower jaws and postcranial bones. See. Figs, 1-7.

On the calvaria the sutures are still open inside and outside. On the lower jaw the third molars have not been erupted and the long bones epiphyses have still not united with the shaft. The condition of the sutures, third molars and the epiphyses of long bones indicates that this individual was not adult (was between 16 and 17 years of age).

The morphology of the calvaria, pelvis and the long bones suggest that, this skeleton belongs to the male individual.

The measurements of the calvaria are shown in Table I. This skull, which is very round, is ultrabrachyran. In the skull of this individual the porion-bregma height-length index is hypsikran, that is the skull relative to its length is high.

The cranial capacity of this individual, calculated from Pearson's $359.34 + 0.000365 \times \text{length} \times \text{width} \times \text{porion-bregma height}$ formula², is 1284.68 c.c. According to Broca's classification the cranial capacity of this individual is in the small category for men³.

38 Martin-Sailer. 1957, cilt II, s. 940.

39 Martin-Sailer. 1957, cilt II, s. 970.

40 Martin-Sailer. 1957, cilt II, s. 983.

1 According to the report of Herzfeld-Guyer; "This underground church might belong to the IV. century or the end of III. century A.D. See. Herzfeld, E. und Guyer, S. 1930: Meriamlık und Korykos. Monument Asiae Minoris Antiqua. Vol II, pp. 9-89.

2 Martin-Sailer. 1957: Lehrbuch Der Anthropologie Vol I, p. 488.

3 Martin-Sailer. 1957, Vol I, p. 473.

The form of this skull in *norma verticalis* is rhomboides. The forehead is approximately vertical, and the metopic suture is completely patent. The development of the glabella and brow ridges is nearly medium. The development of the frontal bosses is medium. In this cranium the parietal bosses are prominent.

The measurements of the available postcranial bones are given in Tables V to XXIV.

In the sacrum of this individual the length-breadth index is *platypellisch* (Table XIII), that is the sacrum relative to its length is breadth.

The femurs of this skeleton are *platymeric* (Table XIV). That the index *plastricus* is over 100 shows that the *linea aspera* is well developed. The tibiae of this skeleton is *eurycnemic* (Table XV), and there is very slight retroversion. In both tibiae a *squatting-facet* is seen on distal end.

The mean stature of this skeleton calculated from the lengths of humerus, ulna, radius, femur, tibia and fibula by using Pearson⁴ formulae (Table XXV), is (167.5 cm.), that is in the medium category accepted for men.

This characteristics which we have listed show that the Saint Thekla Underground Church skeleton is belongs to a young individual and approaches the Alpine type in most of its morphological features.

4 Martin-Saller. 1957, Vol I, p. 595.

TABLO: I

KAFATASI

a . Maksimum kafa uzunluğu	155.00
b . Maksimum kafa genişliği	141 .00
c . Glabella-inion uzunluğu	145 .00
ç . Glabella-lamda uzunluğu	148 .00
d . Maksimum alın genişliği	91.00
e . Porion-broegma yüksekliği	116.00
f . I. Calva yüksekliği (glabella-inion hattı üzerinde maksimum yük.)	55 .00
g . II. Calva yüksekliği (Bregma'nın glabella-lamda hattı üzerindeki yüksekliği)	42.00
ğ . Bregma-lâmda kavsi	120.00
h . Sol duvar kemiğinin ortalama kalınlığı	4.00
Kafa endisi $\left(\frac{b \times 100}{a}\right)$	90 .96
Porion-bregma yüksekliği-uzunluk endisi $\left(\frac{e \times 100}{a}\right)$	74.83
$\frac{f \times 100}{c}$	37.93
Calva yükseklik-uzunluk endisi $\left(\frac{g \times 100}{c}\right)$	28.38

TABLO: II

DİŞLER

Üst çene dişleri	Uzunluk	Genişlik	Kuvvet endisi 1	Taç endisi 2
PM ¹	(6.00)	(8.00)	48 .00	133.33
PM ²	6 .00	8 .20	48.20	136.66
M ¹	11.00	10.00	110.00	90.90

¹ Genişlik x uzunluk
Genişlik x 100
Uzunluk

TABLO: III

ALT ÇENE

a . Bigonial (iki açı) genişliği	?
b . Alt çene kolunun minimum genişliği	31.00
c . Alt çene gövdesinin yüksekliği (foramen mentale hizasında)	30.00
9 . Alt çene gövdesinin kalınlığı (foramen mentale hizasında)	8.00
d . İki foramen mentale arasındaki mesafe	45.00
e . Kaynak yüksekliği	32.00
f . Alt çene kolu açısı	114°
Alt çene gövdesinin yükseklik-kalınlık endisi $\left(\frac{\text{ç} \times 100}{c}\right)$	26.66

TABLO:IV

DIŞLER

Alt çene dişleri	Uzunluk	Genişlik	Trigonid Genişliği	Talonid Genişliği	Kuvvet endisi	Taç endisi	Trigonid-Talonid endisi
C ₁	(7.00)	(8.00)	—	—	56.00	114.27	—
PM ₁	6.00	7.20	—	—	42.20	120.00	—
PM ₂	6.50	8.00	—	—	52.00	123.07	—
M ₁	(11.00)	(10.00)	(10.00)	(9.50)	110.00	90.90	95.00
M ²	(10.50)	(9.80)	(9.80)	(9.20)	102.90	93.33	93.36

Talonid genişliği x 100

Trigonid genişliği

TABLO: V

CLAVICULA

	Sağ	Sol
a . Maksimum uzunluk (Martin I)	144.00	146 .00
b . Corpus claviculae'nin ortada alınan çevresi (Martin 6)	35.00	32.00
Uzunluk-kahnhk endisi $\left(\frac{b \times 100}{a} \right)$	24.30	21.92

TABLO: VI

SCAPULA

	Sağ	Sol
a. Morfolojik genişlik (Martin 1)	144.00	144.00
b. Morfolojik uzunluk (Martin 2)	123.00	123.00
c . Margo-axillaris uzunluğu (Martin 3)	130.00	?
ç . Spina-scapula uzunluğu (Martin 7)	135 .00	?
d . Fossa infra spinam'ın morfolojik genişliği (Martin 5a)	114.00	115.00
e. Fossa supra spinam'ın morfolojik genişliği (Martin 6a)	49.00	48.00
f. Cavitas glenoidalis uzunluğu (Martin 12)	37.00	38. 00
g. Cavitas glenoidalis genişliği (Martin 13)	27.00	25.00 ?
ğ. Axillospinal açı (Martin 16)	42°	?
Scapula endisi $\left(\frac{b \times 100}{a} \right)$	85.41	85.41
Marginal endis $\left(\frac{c \times 100}{a} \right)$	90.27?	?
Infraspinal endis $\left(\frac{d \times 100}{b} \right)$	92.68	93.49
Supraspinal endis $\left(\frac{e \times 100}{b} \right)$	39.84	39.02
Cavitas glenoidalis uzunluk-genişlik endisi $\left(\frac{g \times 100}{f} \right)$	72.97	65.79

TABLO: VII

HUMERUS

	Sağ	Sol
a . Maksimum uzunluk (Martin 1)	337 .00	344.00
b . Fizyolojik uzunluk	332.00	336 .00
c . Minimum çevre (Martin 7)	51 .00	60 .00
Uzunluk-kalınlık endisi $\left(\frac{c \times 100}{b}\right)$	15.36	17.86

TABLO: VIII

ULNA

	Sağ	Sol
a . Maksimum uzunluk (Martin 1)	257 .00	?
b . Fizyolojik uzunluk (Martin 2)	234.00	?
c . Minimum çevre (Martin 3)	37.00	38.00
Uzunluk-kalınlık endisi $\left(\frac{c \times .100}{b}\right)$	15.81	?

TABLO:IX

RADIUS

	Sağ	Sol
a . Maksimum uzunluk (Martin 1)	240 .00	243 .00
b . Fizyolojik uzunluk (Martin 2)	?	?
c . Minimum çevre (Martin 3)	42.00	43 .00
Uzunluk-kalınlık endisi $\left(\frac{c \times 100}{b}\right)$	?	?

TABLO: X

Ossa Metacarpi Uzunlukları (Sağ)

I	II	III	IV	V
-	67 .0	56.0	55.00	-

TABLO: XI

Phalanges Digitorum Manus Uzunlukları (Sağ)

	Phalanx Prima	Phalanx Secunda	Phalanx Tertia
Birinci parmak	33.0	—	23.0
İkinci parmak	43.0	26.0	—
Üçüncü parmak	47,0	31 .0	—
Dördüncü parmak	43.0	26.0	—
Beşinci parmak	34.5	23.0	—

TABLO: XII

PELVİS

a. Os Coxaeinin yüksekliği (Martin 1)		206 .00
b . Pelvis'in maksimum genişliği (Martin 2)		269.00
c . Pelvis'in ön genişliği: iki spina iliaca anterior superior arasında (Martin 5)		247.00
ç . Pelvis'in ön genişliği: iki spina iliaca anterior inferior arasında (Martin 5,1)		194.00
d . Apertura pelvis minoris superior'un maksimum genişliği (Martin 24)		145 .00
e . Os ilium'un yüksekliği (Martin 9)		132.00
f. Os ilium'un genişliği (Martin 12)		158.00
g . Ala ossis ilium'un yüksekliği (Martin 10)		126.00
ğ. Fossa iliaca'nın genişliği (Schultz, 1930) ¹		106.00
h . Fossa iliaca'nın derinliği (Martin 11)		7.00
ı. Fossa iliaca'nın derinliği (Schultz, 1930) ¹		17.00
i. Acetabulum'un maksimum kutru (Martin 22)		58.00
j . Os ichii'nin yüksekliği (Martin 15)		86.00
Pelvis'in genişlik-yükseklik endisi	$\left(\frac{a \times 100}{b}\right)$	76.57
	$\frac{b \times 100}{a}$	130.58
Pelvis'in genişlik endisi	$\left(\frac{d \times 100}{b}\right)$	53.90
Os ilium endisi	$\left(\frac{f \times 100}{g}\right)$	125.39
Fossa iliaca'nın derinlik endisi	$\left(\frac{1 \times 100}{g}\right)$	13.49
Os coxae-os ischii yükseklik endisi	$\left(\frac{j \times 100}{a}\right)$	41.75

¹ Bak Schultz, A.H. 1930. The skeleton of the trunk and limbs of higher Primates. Human Biology, cilt II, No. 3, s. 347.

TABLO: XIII

SACRUM

a. Os sacrum'un ön uzunluğu		106 .00
b. Os sacrum'un genişliği		118.00
c . Os sacrum'un derinliği		22.00
Uzunluk-genişlik endisi	$\left(\frac{a \times 100}{b}\right)$	89.83
Derinlik endisi	$\left(\frac{c \times 100}{a}\right)$	20.75

TABLO: XIV
FEMUR

		Sağ	Sol
a.	Maksimum uzunluk (Martin 1)	457.00	458.00
b.	Tabii vaziyette uzunluk (Martin 2)	454.00	455.00.
c.	Caput femoris: dikey kutur (Martin 18)	47 .50	47.00
ç.	Caput femoris: sağıtal kutur (Martin 19)	47.00	47.50
d.	Caput femoris-collum femoris uzunluk (Martin 14)	67 .00	67.00
e.	Collum femoris: dikey kutur (Martin 15)	31 .00	30.50
f.	Collum femoris: sağıtal kutur (Martin 16)	30.00	28.00
g.	Femur'un üst genişliği (Martini 3)	92.00	94.00
ğ.	Diaphysis'in subtrochanteric kısmının ön-arka kutru (Martin 10)	24.50	27.00
h.	Diaphysis'in subtrochanteric kısmının genişliği (Martin 9)	30.00	31 .00
ı.	Diaphysis'in ortasında ölçülen ön-arka kutur (Martin 6)	26 .00	27 .00
i.	Diaphysis'in ortasında ölçülen genişlik (Martin 7)	24.50	25.00
j.	Diaphysis'in ortasında alınan çevre (Martin 8)	80.00	82.00
k.	Epicondylus genişliği (Martin 21)	83 .00	84.00
l.	Torsion açısı (Martin 28)	20°	16°
m.	Boyun-diaphysis açısı (Martin 29)	129°	129°
	Uzunluk-kalınlık endisi $\left(\frac{j \times 100}{b} \right)$	17.62	18.02
	Kuvvet endisi $\left(\frac{i + i \times 100}{b} \right)$	11.01	11.43
	Index platymericus $\left(\frac{\xi \times 100}{h} \right)$	81.66	87.09
	Index plastricus $\left(\frac{i \times 100}{i} \right)$	106.12	108.00
	Kaput femoris'in kuvvet endisi $\left(\frac{c + \zeta \times 100}{b} \right)$	20.81	20 .77
	Collum femoris'in uzunluk endisi $\left(\frac{d \times 100}{b} \right)$	14.76	14.72
	Collum femoris'in kesit endisi $\left(\frac{f \times 100}{e} \right)$	96.77	91 .80
	Diaphysis-epicondylus genişlik endisi $\left(\frac{i \times 100}{k} \right)$	29.52	29.76

TABLO: XV

TİBİA

		Sağ	Sol
a.	Maksimum uzunluk (Martin 1)	362 .00	363 .00
b.	Foramen nutricium hizasında ölçülen ön-arka kutur (Martin 8a)	35.00	36.00
c.	Foramen nutricium hizasında ölçülen genişlik (Martin 9a)	25.00	26.00
c.	Diaphysis'in ortasında ölçülen ön-arka kutur (Martin 8)	23 .00	25.00
d.	Diaphysis'in ortasında ölçülen genişlik (Martin 9)	30.00	30.00
e.	Minimum çevre (Martin 10 b)	73 .00	75 .00
	Uzunluk-kalınlık endisi $\left(\frac{e \times 100}{\text{-----}} \right)$	20.16	20.66
	Index enemicüs $\left(\frac{c \times 100}{b} \right)$	71.42	72 .22
	Orta endis $\left(\frac{d \times 100}{\text{Ç}} \right)$	130.43	120.00

TABLO: XVI

FİBULA

		Sağ	Sol
a.	Maksimum uzunluk (Martin 1)	373 .00	368.00
b.	Minimum çevre (Martin 4 a)	32.00	34.00
	Uzunluk-kalınlık endisi $\left(\frac{b \times 100}{a} \right)$	85.79	92.39

TABLO: XVII

CALCANEUS

	Sağ	Sol
a- Calcaneus: Maksimum uzunluk (Martin 1)	85.00	85.00
b- Calcaneus: Uzunluk (Martin 1a)	69.00	69.50
c- Corpus calcanei: Uzunluk (Martin 5)	81 .00	80.00
ç- Corpus calcanei: Orta genişlik (Martin 2)	41 .00	41.00
d- Corpus calcanei: Minimum genişlik (Martin 3)	40.00	39.00
e- Calcaneus: Yükseklik (Martin 4)	48.00	47.00
f- Sustentaculum tali: genişlik (Martin 6)	10.00	10.00
g- Tuber calcanei: Yükseklik (Martin 7)	43 .00	42 .00
ğ- Tuber calcanei: Genişlik (Martin 8)	31.00	31.00
h- Fades articularis posterior calcanei: Uzunluk (Martin 9)	32 .00	32 .00
ı- Fades articularis posterior calcanei: genişlik (Martin 10)	27 .00	26 .50
i- Facies articularis posterior calcanei: yükseklik (Martin 11)	7.50	7.00
j- Facies articularis posterior calcanei: inhiraf açısı (Martin 14)	47°	46°
$\frac{\text{ç} \times 100}{a}$	48.23	48.23
$\frac{d \times 100}{a}$	47 .06	45.88
Uzunluk-genişlik endisi $\left(\frac{d \times 100}{b}\right)$	57.97	56.11
Uzunluk-yükseklik endisi $\left(\frac{e \times 100}{b}\right)$	69.56	67.62
Corpus calcanei: uzunluk endisi $\left(\frac{c \times 100}{b}\right)$	95.29	94.12
Sustentaculum tali endisi $\left(\frac{f \times 100}{g}\right)$	24.39	24.39
Tuber calcanei :yükseklik-genişlik endisi $\left(\frac{\text{ğ} \times 100}{g}\right)$	72.09	73.81
Facies articularis posterior calcanei: uzunluk-genişlik endisi $\left(\frac{\text{ı} \times 100}{h}\right)$	84.37	81.25
Facies articularis posterior calcanei: uzunluk-yükseklik endisi $\left(\frac{i \times 100}{h}\right)$	23 .43	21.87

TABLO: XVIII

TALUS

		Sağ
a.	Talus uzunluğu (Martin 1)	52.00
b.	Talus genişliği (Martin 2)	43.00
c.	Talus yüksekliği (Martin 3)	38.00
d.	Trochlea tali uzunluğu (Martin 4)	35.00
e.	Trochlea tali'nin genişliği (Martin 5)	; 32.00
f.	Boyun (Collum tali) açısı (Martin 16)	28°
g.	Facies articularis navicularis'in uzun ekseninin torsiyon açısı (Martin 17)	27°
	Talus'un genişlik-uzunluk endisi $\left(\frac{b \times 100}{a}\right)$	82.69
	Talus'un yükseklik-uzunluk endisi $\left(\frac{c \times 100}{a}\right)$	73.07
	Trochlea-talus uzunluk endisi $\left(\frac{d \times 100}{a}\right)$	67 .31
	Trochlea-talus genişlik endisi $\left(\frac{e \times 100}{b}\right)$	74.42
	Trochlea-tali'nin genişlik-uzunluk endisi $\left(\frac{e \times 100}{d}\right)$	91 .43

TABLO: XIX
OS NAVICULARE PEDİS

		Sol
a.	Os naviculare pedis: genişlik (Martin 1)	39.00
b.	Os naviculare pedis: yükseklik (Martin 2)	28.00
c.	Os naviculare pedis: minimum kalınlık (Martin 7)	7.50
ç.	Os naviculare pedis: minimum kalınlık (Martin 8)	19.00
d.	Facies articularis posterior: maksimum uzunluk (Martin 3)	28.50
e.	Facies articularis posterior: genişlik (Martin 4)	21.00
f.	Facies articularis posterior: derinlik (Martin 5)	4.00
g.	Facies articularis cuneiformium: maksimum uzunluk (Martin 6)	37.00
	Genişlik-yükseklik endisi $\left(\frac{b \times 100}{a} \right)$	71.79
	Kalınlık endisi $\left(\frac{c \times 100}{\text{Ç}} \right)$	39.47
	Facies articularis posterior: uzunluk-genişlik endisi $\left(\frac{e \times 100}{d} \right)$	73.68
	Facies articularis posterior: uzunluk-derinlik endisi $\left(\frac{i \times 100}{d} \right)$	14.03
	Os naviculare genişliği-facies articularis posterior uzunluğu endisi $\left(\frac{d \times 100}{a} \right)$	73.07
	Os naviculare genişliği-facies articularis cuneiformium uzunluğu endisi $\left(\frac{g \times 100}{a} \right)$	94.87

TABLO: XX
OS CUBOID PEDİS

		Sol
a.	Medial uzunluk (Martin 1)	31.00
b.	Lateral uzunluk (Martin 2)	37.00
	Uzunluk endisi $\left(\frac{b \times 100}{a} \right)$	119.35

TABLO: XXI
OS CUNEİFORM I

		Sol
a.	Os cuneiform I: uzunluk (Martin 1)	37.00
b.	Os cuneiform I: proximal yükseklik (Martin 6)	32.00
c.	Os cuneiform I: distal yükseklik (Martin 7)	27.00
Yükseklik	endisi $\left(\frac{c \times 100}{b}\right)$	84.37

TABLO: XXII
OSSA CUNEİFORM II, III

		Sol II	Sol III
a.	Uzunluk (Martin 1)	20.00	23.00
b.	Orta genişlik (Martin 2)	18.00	22.00
Uzunluk-genişlik	endisi $\left(\frac{b \times 100}{a}\right)$	90.00	95.65

TABLO: XXIII
OSSA METATARSI UZUNLUKLARI (Sol)

I	II	III	IV	V
64.00	—	—	—	72.00

TABLO: XXIV
Phalanges digitorum Pedis Uzunlukları

		Sol
		PhalanX Prima
İkinci parmak		42.00
Dördüncü parmak		32.00
Beşinci parmak		28.00

TABLO: XXV

BOT

Formül	Boy
70.641+ 2.894 Humerus	169.18
85.925 + 3.271 Radius	164.91
81 .306 + 1 .880 Femur	167 .32
66.855 + 1 .730 (Humerus + Radius)	167.53
68.397 + 1 .030 Femur + 1 .557 Humerus	168.53
Ortalama	167.49

Kullanılan Pearson formülleri Martin-Saller 1957, Cilt I, s. 595. ten alınmıştır.
Boy santimetre olarak verilmiştir.

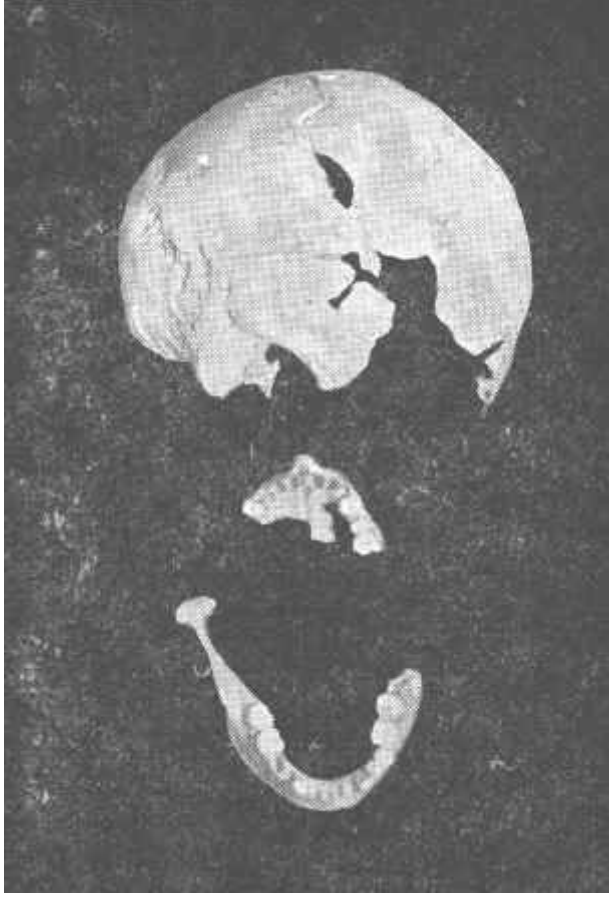
TABLO: XXVI

Kemiklerin Nisbetleri

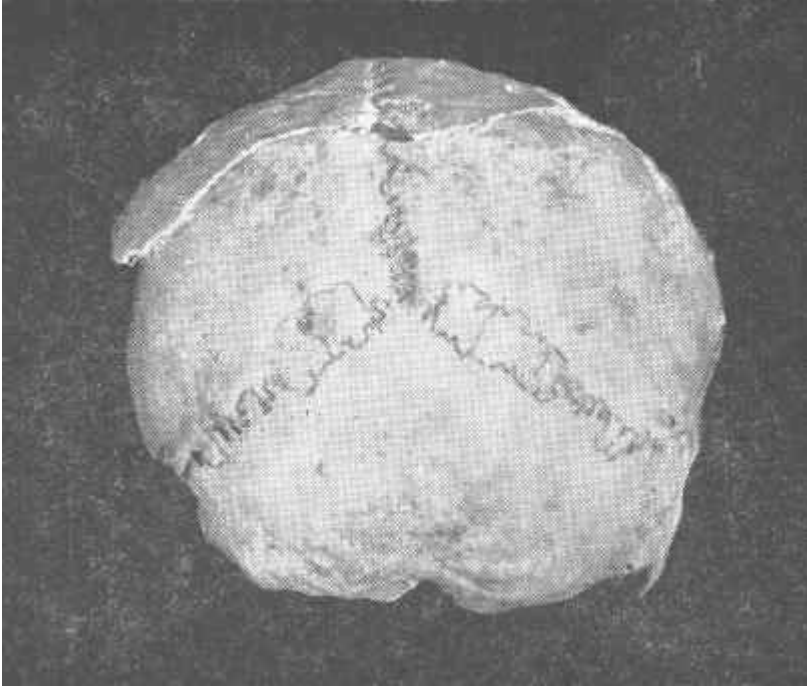
Clavicula uzunluğu x 100	42.58
Humerus uzunluğu	
Pelvis'in maksimum genişliği x 100	59.18
Femur uzunluğu	
Pelvis'in maksimum genişliği x 100	32.92
Femur + Tibia uzunluğu	
Pelvis'in maksimum genişliği x 100	92.75
2 x Clavicula uzunluğu	
Radius uzunluğu x 100	70.92
Humerus uzunluğu	
Tibia uzunluğu x 100	79.75
Femur uzunluğu	
Humerus + Radius uzunluğu	71.23
Femur + Tibia uzunluğu	

Nisbetler hesaplanırken (Sağ ve Sol) clavicula, humerus, radius ve tibia'ların Maksimum Uzunluk ortalamaları, keza (Sağ ve Sol) femür'ün Tabii vaziyetteki Uzunluk (Martin-Saller, 1957, s. 591) ortalamaları kullanılmıştır.

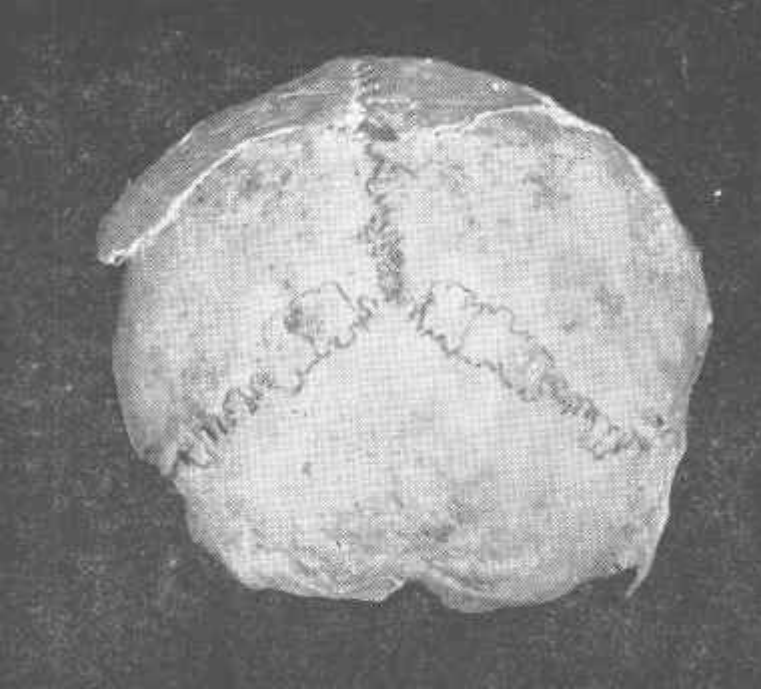
AYATEKLA KİLİSESİNDEN ÇIKARILAN İSKELETİN TETKİKİ

Res. 1 — Ayatekla Kilisesi: Kalvarium'un yandan görünüşü ile üst, alt çene parçaları.
Fig. 1 — Saint Thekla Church: The skull in norma lateralis and upper jaw and mandibular fragments.

Res. 2 — Ayatekla Kilisesi: Kalvarium'un arkadan görünüşü.
Fig. 2 — Saint Thekla Church: The skull in norma occipitalls.

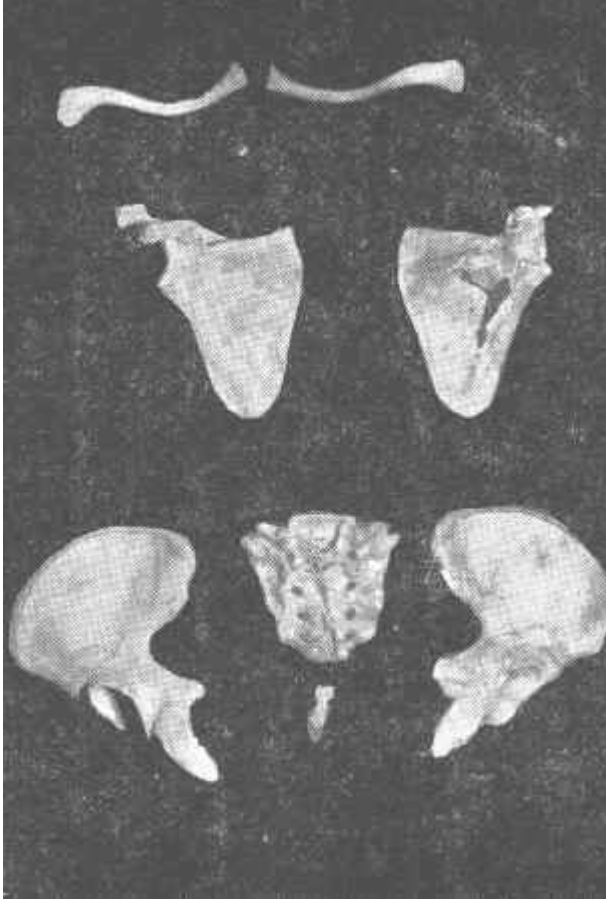
Res. 2 — Ayatekla Kilisesi: Kalvarium'un arkadan görünüşü.
Fig. 2 — Saint Thekla Church: The skull in norma occipitalis.

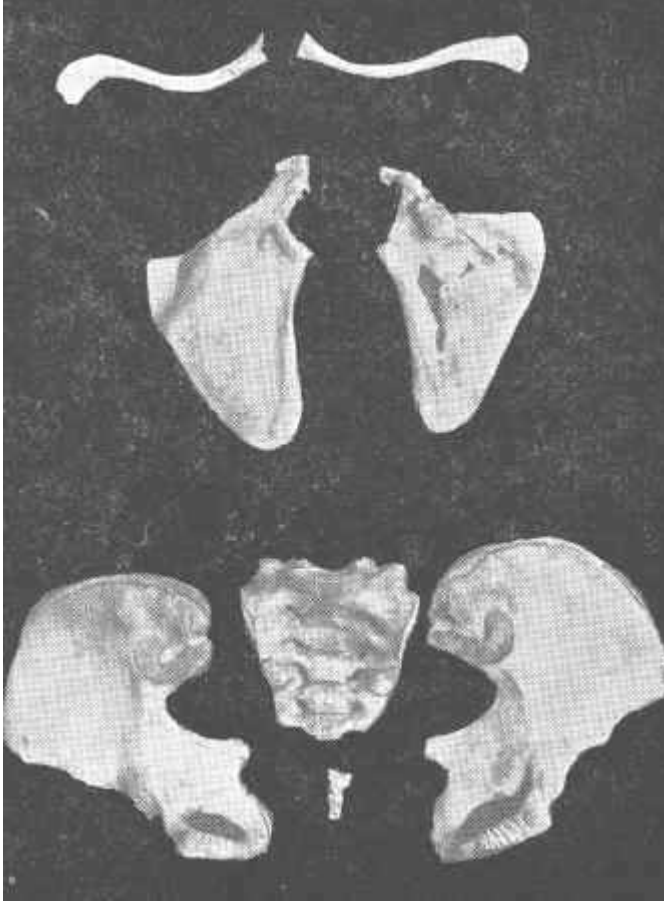
Res. 3 — Ayatekla Kilisesi: Kol kemikleri.

Fig. 3 — Saint Thekla Church: Arm bones.

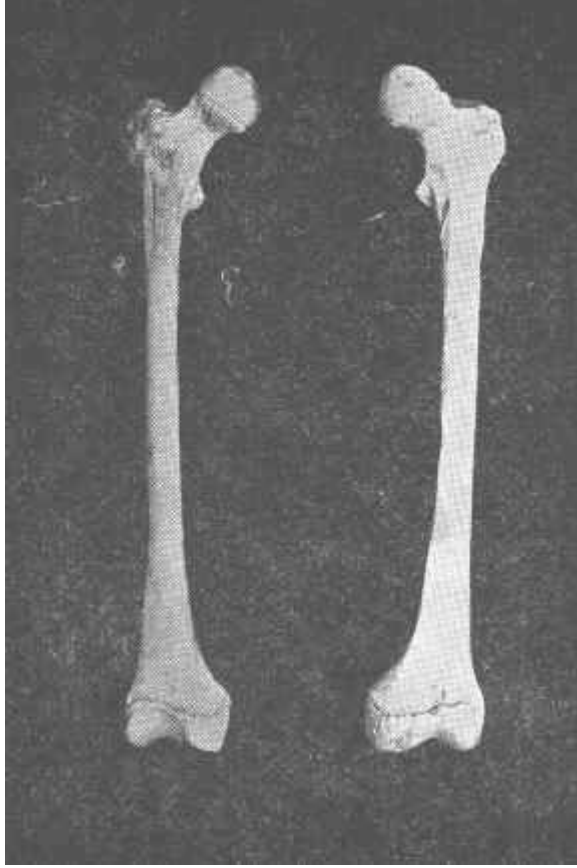

Res. 4 – Ayatekla Kilisesi: Omuz ve kalça kemikleri.
Fig. 4 – Saint Thekla Church: Shoulder and hip bones.

AYATEKLA KİLİSESİNDEN ÇIKARILAN İSKELETİN TETKİKİ

Kes. 5 — Ayatekla Kilisesi: Omuz ve kalça kemikleri.
Fig. 5 — Saint Thekla Church: Shoulder and hip bones.

Res. 6 — Ayatekla Kilisesi: Uyluk kemikleri
Fig. 6 — Saint Thekla Church: The femurs.

AYATEKLA KİLİSESİNDEN ÇIKARILAN İSKELETİN TETKİKİ

Res. 7 – Ayatekla Kilisesi: Baldır ve kaval kemikleri.
Fig. 7 – Saint Thekla Church: The tibiae and fibulae.